

Baltijos jūroje žiemojančių vandens paukščių stebėjimas ir jūros aplinkos būklė

Lietuvos Baltijos jūros vandenyse migruodami apsistoja bei žiemoja virš 30 paukščių rūšių. Dauguma šių paukščių rūšių pirmenybę teikia seklesniems priekrantės vandenims, kur jau daugelį metų vykdoma jų stebėseną nuo kranto, kuri gerai atspindi šių paukščių rūšių pasiskirstymą išilgai kranto, jų gausumo pokyčius, jiems kylančias grėsmes. Tačiau yra keletas jūros paukščių rūšių (pvz., ledinė antis (*Clangula hyemalis*), nuodėgulė (*Melanitta fusca*)), nevengiančių žiemoti gilesnėse ir tolimesnėse nuo kranto akvatorijose. Šios rūšys maitinasi dugno moliuskais ir kitais bestuburiais ir gali panerti iki 40 m gylio ir net giliau, todėl neretai apsistoja iki keliasdešimt kilometrų nuo kranto esančiose akvatorijose.

Yra duomenų, kad ledinių ančių bei nuodėgulių populiacijos sumažėjo daugiau kaip 50 % nuo 1992–1993 iki 2007–2009 m. Šios rūšys yra įtrauktos į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą.

Vykdam valstybinį aplinkos monitoringą, Aplinkos apsaugos agentūra su Gamtos tyrimų centro mokslininkais atliko Baltijos jūroje žiemojančių vandens paukščių tyrimus. Tyrimų metu paukščių stebėseną (apskaitos) laivu buvo vykdyta 2021 m. vasario – kovo mėn. visoje Lietuvos teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje – Sambijos plynaukštėje ir Klaipėdos-Ventspilio plynaukštėje. Iki šiol paukščiai atviroje jūroje buvo tirti tik atskirų mokslinių tyrimų ir projektų metu, duomenys nebuvo sistemingai kaupiami. Tyrimų metu taip buvo apibendrinti Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos vykdomų žiemojančių jūros paukščių stebėsenos nuo kranto duomenys. Vandens paukščių sancaupų stebėseną žiemojimo laikotarpiu leidžia įvertinti jūros paukščių populiacijų gausumą, pasiskirstymo dėsninumus ir ilgalaikius pokyčius, o gauti duomenys naudojami vertinant jūros ekosistemos būklę.

Iš laivo atliktų apskaitų metu transektose viso buvo stebėta beveik 25 000 paukščių. Apskaitų metu užregistruoti 32 rūšių paukščiai, kurių tarpe pasitaikė ir keletas nebūdingų atvirai jūrai sausumos/šlapynių paukščių rūšių – stebėta po vieną jūršarkę, paprastąją pempę ir varnėną. Apskaitų metu transektose stebėta ir 12 ruonių. Naftos produktų vandenyje ar nafta susitepusių paukščių nebuvo stebėta.

Gausiausiai visų apskaitų metu transektose stebėtos rūšys: ledinė antis (10 583 individai), nuodėgulė (6 854 individai), alka (597 individai), sidabrinis kiras (328 individai), narai (325 individai), juodosios antys (300 individų). Daugelis rūšių gausiau buvo stebėtos vėlesnių apskaitų metu, kas, tikėtina, galėjo būti nulemta jau prasidėjusios pavasarinės migracijos.

Atlikus penkių rūšių – nuodėgulės, ledinės anties, alkos bei rudakaklių ir juodakaklių narų – pasiskirstymo tankių prognozę visoje stebėtoje Lietuvos Baltijos jūros akvatorijoje, buvo įvertintas bendras šių rūšių gausumas. Įvertintas nuodėgulės gausumas siekė 127 350 individų (vid. 48,15 ind./km²), ledinės anties – 48 900 individų (vid. 18,52 ind./km²), alkos – 6 600 individų (vid. 2,69 ind/km²), bei rudakaklio ir juodakaklio narų (vertintų kartu) – 4 130 individų (vid. 1,74 ind/km²).

Baltijos jūros aplinkos būklė vertinama atsižvelgiant į 11 Baltijos jūroje žiemojančių paukščių rūšių gausumo priekrantėje duomenis, šias rūšis priskiriant dviem mitybos atžvilgiu išskirtoms funkcinėms grupėms (vandens storumėje besimaitinantys ir dugno bestuburiais besimaitinantys). Funkcinių jūros paukščių rūšių grupės būklė vertinama kaip gera, jei ne mažiau 75 % ją sudarančių vertintų atskirų rūšių būklė buvo įvertinta kaip gera.

2021 m. žiemojančių paukščių stebėsenos priekrantėje duomenys rodo, kad abiejų vertintų funkcinių jūros paukščių rūšių grupių būklė buvo bloga. Tačiau 2021 m. paukščių stebėsenos duomenys rodo, kad pagerėjo didžiojo dančiasnapio, klykuolės būklė, net ir blogos būklės rūšių (pvz., narų, ledinės anties, juodosios anties) gausumas ženkliai išaugo lyginant su ankstesniais

laikotarpiais. Reikia atkreipti dėmesį, kad lyginami vienu metų duomenys su vidutiniais periodų duomenimis, tačiau 2021 m. stebėta tendencija yra teigiama.

Lentelė. Žiemojančių jūros paukščių gausumo rodiklio vertinimo 2021 m. rezultatai bei jų palyginimas su 2006–2011 m. ir 2012–2017 m. laikotarpių vertinimu. GAB – siektinos geros aplinkos būklės vertės (1. atskirų paukščių rūšių gausumas ir 2. santykinė geros būklės funkcinę grupę sudarančių paukščių rūšių dalis).

Rūšis	GAB	2006–2011 m.		2012–2017 m.		2021 m.	
		Reikšmė	Būklė	Reikšmė	Būklė	Reikšmė	Būklė
Vandens storumėje besimaitinantys (pelaginiai) paukščiai	75 %	40 %	Bloga	40 %	Bloga	60 %	Bloga
Rudakaklis/juodakaklis naras (<i>Gavia sp.</i>)	332	72	Bloga	184	Bloga	258	Bloga
Ausuotasis kragas (<i>Podiceps cristatus</i>)	538	1086	Gera	913	Gera	1732	Gera
Didysis dančiasnapis (<i>Mergus merganser</i>)	930	651	Bloga	551	Bloga	7391	Gera
Vidutinis dančiasnapis (<i>Mergus serrator</i>)	268	5	Bloga	4	Bloga	0	Bloga
Mažasis dančiasnapis (<i>Mergellus albellus</i>)	0	42	Gera	5	Gera	5	Gera
Bentosu besimaitinantys paukščiai	75 %	17 %	Bloga	0 %	Bloga	17 %	Bloga
Klykuolė (<i>Bucephala clangula</i>)	254	914	Gera	173	Bloga	1116	Gera
Nuodėgulė (<i>Melanitta fusca</i>)	24518	16028	Bloga	6043	Bloga	7423	Bloga
Ledinė antis (<i>Clangula hyemalis</i>)	15531	1496	Bloga	816	Bloga	5425	Bloga
Juodoji antis (<i>Melanitta nigra</i>)	480	55	Bloga	92	Bloga	351	Bloga
Paprastoji gaga (<i>Somateria mollissima</i>)	178	2	Bloga	0	Bloga	0	Bloga
Sibirinė gaga (<i>Polysticta stelleri</i>)	884	85	Bloga	0	Bloga	0	Bloga

Baltijos jūroje žiemojančių vandens paukščių monitoringas buvo atliekamas įgyvendinant sutartį „Skirtingų žiemojančių jūroje vandens paukščių rūšių gausumo ir pasiskirstymo 2020/2021 m. dinamikos nustatymas ir gautų rezultatų įvertinimas“. Monitoringas buvo vykdomas 2021 m. vasario–kovo mėn. Su galutine tyrimų ataskaita galima susipažinti čia:

[https://aaa.lrv.lt/uploads/aaa/documents/files/GTC_Pauksciai_jura_galutine_ataskaita_2022\(1\).pdf](https://aaa.lrv.lt/uploads/aaa/documents/files/GTC_Pauksciai_jura_galutine_ataskaita_2022(1).pdf)